

دانشکده اصول الدین قم

گروه علوم قرآن و حدیث
پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان

تحلیل قرآنی سیره عبادی و اخلاقی امام حسن (ع)

استاد راهنما

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرضا زاهدی

استاد مشاور

حجت الاسلام والمسلمین دکتر ولی الله نقی پورفر

نگارش

محمد اسدی

نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۰ - ۱۳۸۹

كلية اصول الدين - قم المقدسة

قسم علوم القرآن و الحديث

رسالة ماجستير

عنوانها

دراسة قرآنية تحليلية للسيرة العبادية و الاخلاقية للامام الحسن (ع)

الاستاذ المشرف

حجة الاسلام و المسلمين الدكتور عبدالرضا زاهدى

الاستاذ المستشار

حجة الاسلام و المسلمين الدكتور نقى پور فر

إعداد

محمد اسدى

السنة: ١٤٣١هـ ق

چکیده

پژوهش پیش رو تحلیل قرآنی از سیره عبادی- اخلاقی امام حسن (ع) می باشد. که سعی شده از آیات قرآن کریم تائیداتی بر عبادات و اخلاق الهی آن امام که در کتابهای سیره و دیگر کتب حدیثی نقل شده آورده شود. و در واقع پیوند ناگسستنی بین افعال و گفتار آن حضرت را با کتاب آسمانی قرآن، نشان داده شود.

این رساله از سه فصل تشکیل شده است. که قبل از ورود به فصل ها به کلیات بحث که شامل؛ تبیین موضوع، ضرورت موضوع، پیشینه تحقیق در موضوع، منابع تحقیق و...پرداختیم.

فصل اول شامل مبانی بحث است. که از شش بخش تشکیل شده است. به ترتیب عبارتند از: هدایت بخشی قرآن و اهل بیت، معیت قرآن و امام حسن (ع)، اخلاق، عبادت، سیره و زندگی‌نامه امام (ع) تشکیل شده است.

فصل دوم به تحلیل قرآنی سیره اخلاقی امام(ع) می پردازد. که شامل سه بخش: اخلاق فردی در دو حوزه ارتباط با خدا و حوزه ارتباط با غیر خدا (ما سوی الله) و در بخش دوم به اخلاق خانوادگی و در بخش سوم آداب فردی امام (ع) از منظر قرآن مورد بررسی قرار گرفت.

در فصل سوم به تحلیل قرآنی سیره عبادی امام (ع) که در دو بخش واجبات و مستحبات تقسیم شده است پرداختیم.

نتیجه: سیره اخلاقی و عبادی امام حسن (ع)، کاملاً منطبق بر آیات قرآن است.

کلید واژه ها: سیره اخلاقی، سیره عبادی، قرآن، امام حسن(ع).

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱	کلیات
۲	۱. تبیین موضوع
۲	۲. ضرورت موضوع
۳	۳. پیشینه تحقیق در موضوع
۳	۴. پیش فرض های تحقیق
۳	۵. سوالات تحقیق
۴	۶. فرضیات تحقیق
۴	۷. منابع تحقیق
۵	۸. روش تحقیق
۶	۹. هدف تحقیق
۶	۱۰. محدودیت های تحقیق
۷	فصل اول: مبانی بحث
۸	بخش اول: هدایت بخشی قرآن و اهل بیت
۸	۱-۱-۱- عظمت و منزلت قرآن
۹	۱-۱-۲- معیت قرآن و عترت و تفکیک ناپذیری آن دو
۱۱	۱-۱-۳- قرآن تجلی خدای سبحان و اهل بیت مظهر اسماء الحسنی الهی
۱۲	بخش دوم: اشتراکات امام حسن(ع) و قرآن
۱۲	۱-۲-۱- هادی و راهنما بودن
۱۳	۱-۲-۲- طاهر بودن
۱۵	۱-۲-۳- امام و الگو بودن
۱۷	بخش سوم: اخلاق

۱۷	۱-۳-۱- تعریف اخلاق.....
۱۸	۱-۳-۲- اهمیت اخلاق در قرآن و روایات.....
۲۱	۱-۳-۳- اصول اخلاق فاضله.....
۲۱	۱-۳-۴- امام حسن(ع) و اخلاق.....
۲۳	۱-۳-۵- تقسیم بندی مسائل اخلاقی.....
۲۵	بخش چهارم: عبادت.....
۲۵	۱-۴-۱- معنای عبادت و عبودیت.....
۲۵	۱-۴-۲- اهمیت عبادت در قرآن و روایات.....
۲۷	۱-۴-۳- اقسام عبادت.....
۲۹	۱-۴-۴- ابعاد عبادت.....
۲۹	۱-۴-۵- جایگاه عبادت.....
۲۹	۱-۴-۵-۱- عبادت نیاز روحی بشر.....
۳۰	۱-۴-۵-۲- عبادت راه تقرب به خدا.....
۳۱	۱-۴-۵-۳- عبادت نردبان ترقی.....
۳۲	۱-۴-۶- امام حسن(ع) و عبادت.....
۳۳	بخش پنجم: سیره.....
۳۳	۱-۵-۱- معنای سیره.....
۳۴	۱-۵-۲- ضرورت سیره شناسی.....
۳۶	۱-۵-۳- منابع راه های اثبات سیره.....
۳۸	بخش ششم: زندگی نامه امام حسن(ع).....
۳۸	۱-۶-۱- از ولادت تا امامت.....
۳۸	۱-۶-۱-۱- ولادت امام حسن (ع).....
۳۸	۱-۶-۱-۲- ریشه و تبار.....
۳۸	۱-۶-۱-۳- مراسم نامگذاری.....

- ۳۹ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - انجام مراسم دینی و سنت های مذهبی
- ۳۹ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - اذان و اقامه
- ۴۰ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - ۲ - عقیقه
- ۴۰ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - ۳ - تراشیدن سر
- ۴۰ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - ۴ - دعای پیامبر بر حسن(ع)
- ۴۱ ۱ - ۶ - ۱ - ۴ - ۵ - کنیه و القاب
- ۴۱ ۱ - ۶ - ۱ - ۵ - سیمای امام
- ۴۱ ۱ - ۶ - ۱ - ۶ - دوران کودکی و نوجوانی
- ۴۳ ۱ - ۶ - ۱ - ۷ - حسن بن علی(ع) در روزگار خلفاء
- ۴۵ ۱ - ۶ - ۱ - ۸ - نقش امام حسن(ع) در دوران حکومت امیر المومنین(ع)
- ۴۵ ۱ - ۶ - ۱ - ۸ - ۱ - مشارکت در جنگ جمل و بسیج مردم
- ۴۷ ۱ - ۶ - ۱ - ۸ - ۲ - ایثار در معرکه ی صفین و تشویق مردم
- ۴۸ ۱ - ۶ - ۱ - ۸ - ۳ - امام جمعه موقت از سوی امیر المومنین
- ۴۹ ۱ - ۶ - ۱ - ۸ - ۴ - قضاوت های امام مجتبی(ع)
- ۵۰ ۱ - ۶ - ۱ - ۹ - ویژگی های امام حسن مجتبی(ع) در ارتباط با امامت
- ۵۰ ۱ - ۶ - ۱ - ۹ - عصمت امام
- ۵۱ ۱ - ۶ - ۱ - ۹ - ۲ - اعجاز امام
- ۵۳ ۱ - ۶ - ۱ - ۹ - ۳ - فصاحت و علم آن حضرت
- ۵۶ ۱ - ۶ - ۲ - از امامت تا شهادت
- ۵۶ ۱ - ۶ - ۲ - امامت و رهبری
- ۵۷ ۱ - ۶ - ۲ - تعیین امر امامت
- ۵۷ ۱ - ۶ - ۲ - ۳ - تنصیص بر امامت
- ۵۸ ۱ - ۶ - ۲ - ۳ - ۱ - تنصیص رسول اکرم(ص)

۵۸ ۱ - ۶ - ۲ - ۳ - ۲ - تنصیص امیر المومنین(ع)
۵۹ ۱ - ۶ - ۲ - ۴ - دوران امامت و وقایع آن دوران قبل از صلح
۶۳ ۱ - ۶ - ۳ - ۵ - دلایل پذیرش صلح
۶۳ ۱ - ۶ - ۲ - ۶ - شرایط صلح نامه
۶۵ ۱ - ۶ - ۲ - ۷ - نقض مواد صلح نامه از سوی معاویه
۶۵ ۱ - ۶ - ۲ - ۸ - زنان آن حضرت
۶۷ ۱ - ۶ - ۲ - ۹ - فرزندان
۶۷ ۱ - ۶ - ۲ - ۱۰ - ماجرای غم انگیز شهادت و خاک سپاری آن حضرت
۷۰ فصل دوم: تحلیل قرآنی سیره اخلاقی امام حسن(ع)
۷۱ بخش اول: اخلاق فردی
۷۱ ۲-۱-۱- حوزه و قلمرو ارتباط انسان با خدا
۷۱ ۲ - ۱-۱-۱- ایمان
۷۱ ایمان در سیره عملی امام(ع)
۷۲ تحلیل قرآنی سیره
۷۴ ۲-۱-۱-۲- توکل
۷۵ توکل در سیره امام حسن(ع)
۷۸ تحلیل قرآنی سیره
۸۰ ۲-۱-۱-۳- تفکر
۸۰ تفکر در سیره امام حسن(ع)
۸۲ تحلیل قرآنی سیره
۸۴ ۲-۱-۱-۴- خوف و خشیت
۸۶ خوف و خشیت الهی در سیره امام حسن(ع)
۸۷ تحلیل قرآنی سیره
۸۹ ۲-۱-۲- حوزه و قلمرو ارتباط انسان با غیر خدا(ما سوی الله)

۸۹۱-۲-۱-۲- حسن خلق
۹۰ سیره عملی امام حسن(ع)
۹۴ تحلیل قرآنی سیره
۹۷۱-۲-۲- صبر و شکیبایی
۹۹ اقسام و مراتب صبر
۱۰۰ صبر در سیره قولی امام حسن(ع)
۱۰۱ جلوه‌هایی از صبر در سیره عملی آن حضرت
۱۰۴ تحلیل قرآنی سیره
۱۰۸۱-۲-۳- حلم و کظم غیظ
۱۱۰ جلوه‌هایی از حلم و بردباری در سیره قولی آن حضرت
۱۱۱ جلوه‌هایی از حلم و بردباری در سیره عملی آن حضرت
۱۱۳ تحلیل قرآنی سیره
۱۱۵۱-۲-۴- شجاعت و دلاوری
۱۱۶ شجاعت امام حسن(ع)
۱۱۹ تحلیل قرآنی سیره
۱۲۴۱-۲-۵- تواضع و فروتنی
۱۲۶ جلوه‌هایی از تواضع و فروتنی در سیره آن حضرت
۱۲۷ تحلیل قرآنی سیره
۱۳۰۱-۲-۶- زهد و وارستگی
۱۳۲ جلوه‌هایی از زهد و وارستگی در سیره امام حسن(ع)
۱۳۴ تحلیل قرآنی سیره
۱۳۶۱-۲-۷- جود و بخشش(سخاوت)
۱۳۷ جود و سخاوت در سیره آن حضرت
۱۴۰ تحلیل قرآنی سیره

۱۴۳	بخش دوم: اخلاق خانوادگی.....
۱۴۳	۱-۳-۲- امام با والدین.....
۱۴۴	رعایت حقوق والدین در سیره امام حسن.....
۱۵۲	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۵۴	۲-۳-۲- گریهی امام بر عزیزان.....
۱۵۶	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۵۷	۲-۳-۳- عفو چشم پوشی از خطا.....
۱۵۹	سیره امام در عفو و بخشش.....
۱۶۱	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۶۳	۲-۳-۴- چگونگی رفتار با فرزندان.....
۱۶۴	نامگذاری.....
۱۶۴	موعظه و نصیحت.....
۱۶۵	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۶۸	۲-۳-۵- رفتار امام با کنیز.....
۱۶۹	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۷۱	بخش سوم: آداب فردی.....
۱۷۱	۲-۲-۱- نقش انگشتی امام(ع).....
۱۷۱	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۷۲	۲-۲-۲- پوشش امام حسن(ع).....
۱۷۳	تحلیل قرآنی سیره.....
۱۷۶	فصل سوم: تحلیل سیره عبادی امام حسن(ع).....
۱۷۷	بخش اول: واجبات.....
۱۷۷	۲-۱-۱- صلاه:(نماز).....
۱۷۹	سیره عملی امام در نماز.....

۱۸۱	تحلیل قرآنی سیره
۱۸۴	۳-۱-۲- صوم(روزه)
۱۸۷	سیره امام حسن(ع) در روزه داری
۱۹۱	تحلیل قرآنی سیره
۱۹۲	۳-۱-۳- حج
۱۹۲	حج در سیره امام حسن(ع)
۱۹۴	تحلیل قرآنی سیره
۱۹۷	۳-۱-۴- امر به معروف و نهی از منکر
۱۹۸	سیره امام (ع) در اجرای فریضه ی امر به معروف و نهی از منکر
۲۰۲	تحلیل قرآنی سیره
۲۰۶	بخش دوم: مستحبات
۲۰۶	۳-۲-۱- نماز شب
۲۰۷	انس با نماز شب
۲۰۸	تحلیل قرآنی سیره
۲۱۲	۳-۲-۲- تلاوت قرآن
۲۱۲	قرآن در کلام امام حسن(ع)
۲۱۵	سیره عملی امام در تلاوت قرآن
۲۱۶	تحلیل قرآنی سیره
۲۱۷	۳-۲-۳- انفاق و صدقه
۲۱۸	انفاق و صدقه های کریم اهل بیت(ع)
۲۲۴	تحلیل قرآنی سیره
۲۳۱	۳-۲-۴- دعا
۲۳۲	سیره امام حسن(ع) در دعا
۲۳۹	تحلیل قرآنی سیره امام (ع)

نتیجه گیری..... ۲۴۳

منابع و مأخذ..... ۲۴۴

کلیات

۱. تبیین موضوع
۲. ضرورت موضوع
۳. پیشینه تحقیق در موضوع
۴. پیش فرض های تحقیق
۵. سوالات تحقیق
۶. فرضیات تحقیق
۷. منابع تحقیق
۸. روش تحقیق
۹. هدف تحقیق
۱۰. محدودیت های تحقیق

۱. تبیین موضوع

اهل بیت (ع) اسوه های جاوید تاریخ بشریتند و قرآن کریم یگانه کتاب انسان ساز و چراغ را هنمای او تا ابد خواهد بود و این دو وزنه گرانبها تضمین کننده ی سعادت و کمال بشرند و از این جهت جدایی آنها از هم غیر ممکن است و به همین خاطر از قرآن به عنوان امام علمی، یا صامت و از معصوم (ع) به عنوان قرآن عینی، یا ناطق یاد شده است و امام معصوم تجلی قرآن و قرآن تجلی امام معصوم (ع) است. و این دو همسنگ و همگام و در یک راستا حرکت و یک هدف واحد را دنبال میکنند، لذا بررسی سیره معصومین در دو بعد اخلاقی - عبادی و تحلیل و تبیین آن از منظر قرآن کریم مطلب فوق را استوار ساخته و هر گونه شک و شبهه را از دل رهپویان حقیقت می زداید.

پس در این راستا ما در بعد اخلاقی صفات برجسته امام (ع) را که در زندگی آن حضرت نمود بیشتری داشته و همچنین در بعد عبادی حالات رسیده از آن امام همام را که منطبق بر قرآن کریم است مورد تحلیل و بررسی قرار می دهیم.

۲. ضرورت موضوع

انسان در طول زندگی خود نیازمند به الگو و مربی و راهنما است تا او را به قله ی کمال و سعادت برساند و این نقش، بی بدیل و انکار ناپذیر است. عقل سلیم هم آن را تایید کرده و بر آن صحه گذاشته است و این الگو از هر جهت باید جامع و کامل باشد تا بتوان به آن تمسک جست و راه هدایت و رستگاری را پیدا نمود. پس نیاز بشر به انسان کامل امری ضروری است. بنابراین بررسی سیره معصومین (ع) و تبیین و تحلیل آن از منظر قرآن به عنوان انسانهای کامل امری ضروری است. تا ما که خواهان سعادت و رستگاری هستیم، با بهره گیری از سیره ی آن بزرگان به عنوان اسوه های هدایت زندگی خود را منطبق بر زندگی و سیره ی آنها بنماییم و پاسخی باشد به شعار دو گروهی که گفته اند «حسبنا کتاب الله»^۱، «حسبنا ما روی عنا من أهل البیت»^۲ و مهر تاییدی باشد بر این سخن که امام معصوم (ع)، قرآن عینی و قرآن امام علمی است.

^۱ بخاری، محمد، صحیح البخاری، ج ۵، ص ۱۳۸؛ بیروت، دارالفکر، بی چا، ۱۴۰۱ ق. ۱۹۸۱ م؛ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۲۲، ص ۴۷۴. بیروت، مؤسسه الوفاء، بی چا، ۱۴۰۴. ق.

^۲ مطهری، مرتضی، امامت و رهبری، ص ۳۵-۳۶، [تهران، انتشارات صدرا، چاپ پنجم، اردیبهشت ۱۳۶۶، ه-ش].

۳. پیشینه تحقیق در موضوع

ارائه فضایل عملی اهل بیت (ع) همیشه مورد توجه بزرگان دین بوده است. به جرأت می توان ادعا کرد که خبرگان دین، کسانی مانند: شیخ مفید، صدوق، شیخ طوسی، طبرسی، ابن شهر آشوب مازندرانی، علی بن عیسیٰ ربلی، علامه مجلسی و بسیاری از معاصرین از جمله، باقر شریف قریشی، هاشم رسول محلاتی، عزیز الله عطاردی، و... تمام تلاش خود را در این زمینه به کار برده اند آن افراد تمام زندگی خود را وقف روشنگری در ابعاد عبادی و اخلاقی این گنجینه های الهی نموده اند تا آیندگان هم از گوهره وجودی این چراغ های هدایت و رستگاری کمال بهره را ببرند. خداوند رحمن آنها را با اهل بیت عترت و طهارت محشور گرداند.^۱

تلاش این بزرگان در چند دهه ی اخیر نیز ادامه یافته و کارهای علمی فراوانی در این راستا صورت گرفته است.

بعنوان مثال: آیت الله جوادی آملی در دهه ی اول محرم ۱۳۸۵ به تبیین و تحلیل قرآنی نهضت امام حسین (ع) پرداخته اند. همچنین در کتاب مراحل اخلاق در قرآن در برخی موارد به سیره معصومین و تطبیق آن با قرآن اشاره فرموده اند.

از این رو بخش هایی از سیره معصومین (ع) و تطبیق آن با قرآن به صورت پراکنده در آثار متفکرین حوزه دینی و تحقیقاتی دیده می شود، اما تا به حال کار یکپارچه و دقیق با این کیفیت مطرح نشده و این کار در نوع خود جدید است.

۴. پیش فرض های تحقیق

- آنچه به عنوان پیش فرض های این تحقیق باید در نظر داشت عبارتند از:
۱. قرآن معجزه و سند ابدی دین خداست و مظهر مطلق عزت و حقانیت است.
 ۲. قرآن کریم در عین قابل فهم بودن خطابهایش برای اقشار مردم، بر طبق حدیث مشهور ثقلین که مورد اتفاق فریقین است، قرین دائمی عترت می باشد.
 ۳. ضرورت وجود مرشدی معصوم در ارتباط با کلام که ما را از انحراف باز دارد.
 ۴. معصومین(ع) جانشین پیغمبر و چراغ راهنمای بشر به سعادت هستند.

۵. سوالات تحقیق

سوالات اصلی و فرعی که این رساله به دنبال آنهاست عبارتند از:

۱- قابل ذکر است که این عزیزان تنها به نقل سیره ائمه (ع) مبادرت ورزیدند و تحلیل قرآنی در ارتباط با سیره به وسیله ایشان انجام نگرفت.

سوال اصلی : سیره عبادی و اخلاقی اهل بیت (ع) از منظر قرآن چگونه است؟

سوالات فرعی :

۱. سیره اخلاقی امام حسن (ع) چگونه بود، و چه میزان منطبق بر آیات قرآن است؟

۲. سیره عبادی امام حسن (ع) چگونه بود، و چه میزان منطبق بر آیات قرآن است؟

۴. فرضیات تحقیق

فرضیاتی که در این تحقیق در نظر است عبارتند از :

۱. سیره اخلاقی و عبادی اهل بیت (ع) کاملاً منطبق بر آیات قرآن است.

۲. سیره اخلاقی و عبادی امام حسن (ع) کاملاً منطبق بر آیات قرآن است.

۷. منابع تحقیق

منابعی که در این تحقیق از آنها استفاده شده عبارتند از :

۷-۱- کتب حدیثی:

مهمترین کتبی که ما از آنها برای بدست آوردن احادیثی که با مباحث سیره در ارتباط بود، استفاده

کردیم عبارتند از :

منابع شیعی : " اصول کافی " محمد بن یعقوب کلینی ، کتب شیخ صدوق از جمله " امالی ، خصال ، عیون الاخبار الرضا " و... " امالی ، شیخ طوسی و کتاب معروف و جامع " بحار الانوار " علامه محمد باقر مجلسی جلد ۳ و ۴ و ۵ و ۶ که زندگی نامه امام حسن (ع) در آن آمده بود؛ و دیگر کتب حدیثی شیعه که در ارجاع سندی و منابع و مآخذ آمده است.

منابع اهل سنت : " شرح نهج البلاغه " ابن ابی الحدید معتزلی " صحیح بخاری " سنن ترمذی " و سایر کتب دیگر اهل سنت که در ارجاع سندی و منابع و مآخذ آمده است.

۷-۲- کتب سیره و تاریخ:

در این تحقیق حجم عمده ی مطالب از کتب سیره و تاریخ از منابع فریقین استفاده شد که چند مورد را ذکر می کنیم ؛ مناقب، ابن شهر آشوب مازندرانی، ارشاد، شیخ مفید، کشف الغمه، علی بن عیسی اربلی، تاریخ یعقوبی، شرح حال امام حسن از ابن عساکر و... .

۷-۳- کتب اخلاقی

یکی از پایه های اساسی این تحقیق کتب اخلاقی مهمی بود که از بزرگان بر جای مانده ؛

کتاب اخلاق، حسن بن فضل طبرسی، جامع السعادات، ملا مهدی نراقی، و کتاب، مراحل

اخلاق در قرآن، نوشته آیت الله جوادی آملی و مکارم اخلاق نوشته آیت الله مکارم شیرازی، و دیگر کتب که در آخر این نوشته به آنها اشاره شده است.

۷-۴- کتب تفسیری

از جمله کتب تفسیری که به این نوشته کمک شایانی داشته است، کتب تفسیری تحلیلی و روایی است، که از این قرارند:

تفسیر مهم شیعه، المیزان اثر جاوید علامه طباطبایی، تفسیر نمونه، تلاش آیت الله مکارم شیرازی، مخزن العرفان، سیده نصرت امین اصفهانی، تفسیر نور، حجه الاسلام والمسلمین محسن قرائتی و همچنین تفاسیر روایی، نور الثقلین، عبدعلی حویزی و تفسیر عیاشی و... از منابع اصلی در این رساله می باشند.

۸. روش تحقیق

هر محقی ناگزیر از انتخاب یک راه برای رسیدن به هدف مورد نظر در تحقیق خود می باشد بنابراین با توجه به عنوان تحقیق و سبک و علاقه ی شخصی از راه های متعددی در تحقیق استفاده می کند.

اما روش ما در این رساله مانند دیگر محققان به شرح زیر است؛

۸-۱-گردآوری اطلاعات

با مراجعه به کتابخانه ها فهرستی از کتب مورد استفاده تهیه شده و در مراحل بعدی کار از آنها استفاده شد، مطالب مورد نیاز با مطالعه کتب و با استفاده از نرم افزارهای موجود بررسی و کد گذاری شد و به صورت فیش اطلاعاتی درآمد و مورد استفاده در مراحل بعدی قرار گرفت.

۸-۲-تحلیل اطلاعات

تحلیل اطلاعات در این رساله به روش اجتهادی- استنباطی است . این روشی است که مفسرین عموماً از آن بهره می برند.

آیت الله جوادی آملی در این باره می گوید:

رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار ع در داورى ها و احتجاجها و در پاسخ گویی به شبهات دینی و پرسش های تفسیری، آیات قرآن را به یکدیگر ارجاع می دادند و با سایر آیات قرآن آیه مورد نظر خود را تفسیر می کردند؛ همچنانکه حضرت امام جواد (ع) با ضمیمه کردن آیه ی شریفه ﴿

وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١﴾ به آیه ی ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾^۲؛ حد سارق را قطع انگشتان دست دانسته اند.^۳

بنابراین ما هم با در نظر گرفتن همه ی آیات یک عنوان اخلاقی یا عبادی در این مسیر گام برداشته ایم. و از تفاسیری که به این روش به تحلیل آیات پرداخته اند نیز بهره برده ایم.

۹. هدف تحقیق

معرفت به شئون امامان معصوم یکی از مهمترین مسائل اساسی برای مسلمانان می باشد. به خاطر اینکه مسئله امامت و ولایت یک مسئله کلیدی است. اگر مسمانان نتوانند ولی خدا را بشناسند ناگزیر به بی راهه خواهند رفت.

لذا از مهمترین اهدافی که در این تحقیق مد نظر بوده است عبارتند از:

۱. زدودن ابهام از سیره اخلاقی - عبادی امام حسن (ع)
۲. چگونگی استدلال امام از قرآن برای تبیین فعل خود
۳. نمایان کردن معیت و همراهی همه جانبه و پیوند ناگسستنی امام (ع) با قرآن.

۱۰. محدودیت های تحقیق

از محدودیت هایی که جای حسرت دارد این است که سیره رفتاری و عملی معصومین به طور کامل در روایات و در کتب تاریخی ذکر نشده است که این ضایعه غیر قابل جبران می نماید و این یکی از محدودیت ها و موانع شناخت معصومین است هر چند که برای بعضی از معصوم بیشتر آمده است. اما در عین حال این موارد نیز کم است و یکی دیگر از محدودیت ها این است که در تفاسیر و دیگر منابع شیعه به این گونه تطبیق سیره با قرآن کار چندانی صورت نگرفته و تنها آیت الله جوادی آملی به این روش در تفسیر خود در بعضی جاها اشاراتی نمودند.

۱- «و مسجدها از آن خداست. و با وجود خدای یکتا کسی را به خدایی مخوانید.» سوره جن، آیه

۱۸.

۲- دست مرد دزد و زن دزد را به کیفر کاری که کرده اند ببرید. این عقوبتی است از جانب خدا،

که او پیروزمند و حکیم است. سوره مائده، آیه ۳۸.

۳- جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۶۹، [قم، انتشارات اسراء، چاپ پنجم، ۱۳۸۴ ه. ش].

فصل اول: مباني

بحث

بخش اول: هدايت بخشي قرآن و اهل بيت

بخش دوم: اشتراكات امام حسن (ع) و قرآن

بخش سوم: اخلاق

بخش چهار: عبادت

بخش پنجم: سيره

بخش ششم: زندگي نامه

بخش اول: هدایت بخشی قرآن و اهل بیت

۱-۱-۱ - عظمت و منزلت قرآن

از سخنان علماء و بزرگان علوم اسلامی چنین استنباط می‌گردد که در بیان عظمت قرآن، همان بس که گفتار و کلام پروردگار بزرگ است و بر مقام و منزلت آن، همان بس که معجزه‌ی پیامبر خاتم(ص) و آیاتش متکفل هدایت بشر و ضامن سعادت انسانهاست؛ افراد بشر را در تمام شئون زندگی و در همه قرون و اعصار رهبری می‌کند و مجد، سیادت و سعادت همیشگی آنان را تضمین می‌نماید، لذا بهتر است انسان در بیان عظمت و مقام قرآن اندکی تأمل و تدبر نموده، و خود را در برابر قرآن کوچک ببیند و به عجز و زبونی خویش اعتراف نماید.^۱

این حقیقت را از قرآن بشنویم آن جا که می‌گوید:

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ...﴾^۲؛ «این قرآن انسان را به استوارترین راه ها هدایت می‌کند...»

امام حسن(ع) در زمینه هدایت گری قرآن فرمودند:

در دنیا به جز این قرآن، چیزی باقی نمانده است پس آن را امام خود قرار دهید تا شما را به هدایت [فطرتان] راهنمایی کند. سزاوارترین[و نزدیکترین] مردم به قرآن، کسی است که به آن عمل کند؛ هر چند آن را حفظ نکرده باشد و دورترین مردم به قرآن کسی است که به آن عمل نمی‌کند؛ هر چند آن را بخواند.^۳

خداوند سبحان عظمت قرآن را با تمثیلی چنین بیان می‌فرماید:

﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۴؛ «اگر این قرآن را بر کوهی نازل می‌کردیم، می‌دیدید که در برابر آن خاشع می‌شود و از خوف خدا می‌شکافد! اینها مثالهایی است که برای مردم می‌زنیم، شاید در آن بیندیشند.»

^۱ - خویی، ابوالقاسم، بیان در مسائل کلی قرآن، ج ۲، ص ۳۵ و ۳۶، ترجمه: هاشم هریسی و صادق نجمی، [قم، مجمع ذخائر اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۰ ش.].

^۲ - سوره اسراء، آیه ۹.

^۳ - دیلمی، حسن بن ابی الحسن، ارشاد القلوب، ج ۱، ص ۷۹، [انتشارات شریف رضی، بی‌جا، چاپ اول، ۱۴۱۲ ه.].

^۴ - سوره حشر، آیه ۲۱.